

UDK 551.58 : 929 Melik A. = 863

ANTON MELIK - KLIMATOLOG

Danilo Furlan*

Med prvimi večjimi prispevki akademika profesorja Melika slovenski kulturi je učbenik o zgodovini Srbov, Hrvatov in Slovencev (Melik 1919). Kot geograf tega dela ne bi omenil, da ni profesor Melik kot moto zanj uporabil ljudskega pregovora: "Dvakrat da, kdor hitro da".

V prvih letih Jugoslavije, ko je profesor Melik vstopal v slovensko znanost, klima Slovenije ni bila neznanka. Sicer le v tujem jeziku in tudi ne prikazana v skupnem delu je bila vendar znana (Seidel 1891-1902, Klein 1908, Mazelle 1908, Conrad 1913, Biel 1927). Nasprotno pa so bile mnoge veje geografije v Sloveniji še neobdelane. Zato je profesor Melik svojo dejavnost usmeril v odstranjevanje belih lis na polju slovenske geografije, klimatologija pa je lahko počakala. Do zaključene slike o klimi Slovenije izpod njegovega peresa je prišlo šele sredi tridesetih let. Usmeril se je torej tja, kjer je bila nuja večja.

To pa verjetno ni bil edini vzrok.

Med prvo svetovno vojno je bila naša meteorološka mreža močno prizadeta. Za njeno obnovo so bila potrebna mnoga leta. Dokumentacija s postaj je sicer pričela postopoma prihajati, ni pa bilo ljudi, ki bi poročila preverjali, sistematizirali, obdelali po principih klimatološke statistike in objavljali. Ferdo Seidel je za našete neizbežne, pa zelo drobne operacije in to le za področje Kranjske, porabil 16 let. Melik se ob svoji dinamičnosti in občutku za prioritetni vrstni red v tako zamudno delo ni mogel spustiti. Pač pa je spremljal razvoj meteorologije in klimatologije v svetu, zaokroženo sliko o klimi Slovenije pa je podal, kot že omenjeno, šele sredi tridesetih let (Melik 1935).

V njej, še pred tem pa v predavanjih in seminarju, je akademik Melik upošteval najnaprednejše izsledke v meteorološki znanosti dvajsetih in tridesetih let. Ti izsledki, predvsem plod "Skandinavske šole" norveških meteorologov Bjerknesa in Solberga (1922), tolmačijo rojstvo, razvoj in odmiranje ciklonov, družin ciklonov in potujočih anticiklonov, podprte s polarnofrontno teorijo o atmosferski cirkulaciji. Izsledki "skandinavske šole" so povzročili velik skok v prognostiki; preneseni na polje klimatologije so Meliku omogočili fizikalno utemeljitev različnih oblik vremena, in to mnogo natančneje in podrobneje, kot je bilo do tedaj mogoče z znanjem o dogajanjih v velikih vremenotvornih jedrih: azorskega in vzhodnoevropskega anticiklona, pa

*Dr. nač. klim. odd. Hidrometeorološkega zavoda R Slovenije v pokoju, Rožna dolina 1a, 61000 Ljubljana, YU

islandske in genovske depresije. Vendar profesor Melik tudi naštetih velikih vremensko-tvornih jeder ni obšel. Z vključitvijo znanja o dogajanjih na polarni fronti je bil ustvarjen pogoj za razumevanje, tolmačenje različkov vremena v reliefno tako razgibani Sloveniji. Prav opis vremena ob različnih sinoptičnih situacijah je v "Sloveniji" tako popoln in živ, da še do danes ni bil presežen. Naslonitev na izsledke "skandinavske šole" je bilo njegovo vodilo tudi v rednih predavanjih, pa seveda v "Jugoslaviji" (Melik 1948) in v seriji pokrajinskih prikazov: "Slovenski alpski svet" (1954), "Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino" (1957), "Posavska Slovenija" (1959) in "Slovensko Primorje" (1962). Prav tako tudi v drugih, manj pomembnih delih.

Novo na področju meteorologije in klimatologije je profesor Melik spremljal vse do svojega preranega odhoda. Njegova je zasluga, da sta v enciklopediji Jugoslavije vreme in klima prikazana sodobno, kot posledica zaporedja, v kakršnem si slede doline polarnega in grebeni tropskega zraka, upoštevajoč istočasno tudi druge klimatske faktorje.

Toliko o akademiku Meliku - znanstveniku. Prav tako izstopajoč, prodoren je bil tudi kot učitelj. Številna so področja, ki jih geografija pokriva vsaj delno. Zato ne iznenadi, da se geografi uveljavljajo ne le v prosveti in znanosti, temveč tudi na drugih delovnih mestih, in to prav uspešno. Zasluga za uspešnost gre v veliki meri profesorju Meliku. Preko seminarских nalog je vcepljal študentom čut za vestno, včasih prav duhamorno pripravo statističnih osnov. Te so bile izhodišče za izdelavo zahtevnih nalog z zaključki, ki so bili izpstavljeni ostri oceni profesorja in tudi študentov, sodelujočih v seminarju. Tako dobljene izkušnje so omogočile uspešno delo tudi tisti skupini študentov, ki so se posvetili klimatologiji.

Mrežo meteoroloških postaj, ki je bila med drugo svetovno vojno skoro povsem uničena, so povsem obnovili in razširili z višinskimi postajami tako, da ustreza mednarodnim standardom o razporedbi in gostoti postaj. Nova dokumentacija je sprotno preverjana, in skupno s starejšo obdelana po principih klimatološke statistike. Mreža in dokumentacija sta sedaj na evropskem nivoju, zasluge za to pa ima, vsaj posredno, profesor Melik. Zanesljiva dokumentacija je omogočila izdelavo monografij za posamezne klimatološke elemente. Brez teh, za našo ožjo domovino izdelanih monografij, in brez neposrednega sodelovanja Melikovih nekdanjih študentov, bi tudi "Atlas klime Jugoslavije" ne bilo mogoče pripraviti. Ta predstavlja najodmevnejši dosežek jugoslovanske klimatske znanosti. Drugi veliki dosežek nekdanjih študentov akademika Melika je fenološki atlas (Malorh 1955), ki je tudi požel mednarodno priznanje. Tretji dokaz o pedagoški veličini akademika Melika predstavlja prikaz klime jugovzhodne Evrope (Furlan 1977). Pokriva področje Albanije, Bolgarije, Grčije, Romunije, evropskega dela Turčije in Jugoslavije; izšlo je v 6. od 12 knjig obsegajočega "World Survey of Climatology". Avtor prikaza je Melikov nekdanji študent, ki je bil med le tremi klimatologi iz socialističnih držav, poleg dveh ruskih akademikov, povabljen k sodelovanju pri izdelavi poprej citiranega in doslej najreprezentativnejšega klimatskega prikaza.

Našeta dela predstavljajo le vrh uspehov nekdanjih študentov profesorja Melika in to le na področju klimatologije. Ugleda slovenske in jugoslovanske klimatologije

niso razširila le preko meja Slovenije in Jugoslavije, temveč tudi tja, kjer o njej poprej niso slišali.

Akademik profesor Melik je slovenski in jugoslovanski klimatologiji kot znanstvenik in kot učitelj vtisnil trajen pečat.

Litcratura

- Biel, E., 1927: Klimatographie des ehemaligen öster. Küstenlandes. Deutsch. Akademie. Wiss., Wien.
- Bjerkness, J. and Solberg, H., 1922: Life Cycle of Cyclones and polar front theory of atmospheric circulation. Geofys. pub., 3.
- Corrad, V., 1913: Klimatographie von Kärnten. Klimatographie von Österreich VI., Wien.
- Furlan, D., 1977: The climate of southeast Europe. World survey of Climatology, Volume 6. Elsevier scientific publishing company, Amsterdam-Oxford-N.York.
- Klein, R., 1908: Klima/topographie von Steiermark. Klimatographie von Österreich II., Wien.
- Klimatski atlas Jugoslavije. Še izhaja. Izdaja Zvezni hidrometeorološki zavod SFR Jugoslavije. Beograd.
- (Malovrh, V.,)¹ 1955: Fenološki atlas. Zvezni hidrometeorološki zavod SFR Jugoslavije. Beograd. ¹ Avtor ni naveden, ker je bilo delo opravljeno v službenem času.
- Mazelle, E., 1908: Klimatographie des österreichischen Küstenlandes A Triest. Klimatographie von Österreich., Wien.
- Melik, A., 1919: Zgodovina Srbov, Hrvatov in Slovencev. Tiskarska zadruga. Ljubljana.
- Melik, A., 1935: Slovenija. Slovenska Matica. Ljubljana.
- Melik, A., 1948: Jugoslavija. Slovenska Matica. Ljubljana.
- Melik, A., 1954: Slovenski alpski svet. Slovenska Matica. Ljubljana.
- Melik, A., 1957: Štajerska s Prekmurjem in Mežiško dolino. Slovenska Matica. Ljubljana.
- Melik, A., 1959: Posavska Slovenija. Slovenska Matica. Ljubljana.
- Melik, A., 1962: Slovensko Primorje. Slovenska Matica. Ljubljana.
- Seidl, F., 1891-1901: Das Klima von Krain. Mitteilungen des Musealvereins für Krain. Laibach.
- Atlas klime socialističke federativne republike Jugoslavije. Izdanje hidrometeorološke službe SFRJ; brez letnice, še izhaja.